

ГАЛУЗЕВИЙ БРИФ «МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА»

Автори: *Юрій Юзич, голова наглядової ради «Пласту – Національної скаутської організації України», Олена Подобєд-Франківська, голова правління «Національного українського молодіжного об'єднання», голова правління «Асоціації молодіжних центрів України»*

Рецензентка: *Дарія Сидоренко, експертка Українського незалежного центру політичних досліджень*

1. Оцінка політики влади за період від вересня 2019 до вересня 2020 рр.

У вересні 2019 року молодіжну політику віднесено до компетенції новоствореного Міністерства культури, молоді і спорту України. У затвердженій Урядом структурі міністерства вперше за десятки років не передбачено ані окремого молодіжного департаменту, ані директорату.

Профільне міністерство без проведення консультацій з молодіжними організаціями та іншими представниками молоді (стейкхолдерами) узяло курс на створення, а через пів року ліквідацію Державного агентства з питань розвитку молоді та [громадянського суспільства](#).

Сама назва багато про що говорить: агентство планувало «розвивати молодь» (тоді як правильно було б створювати можливості для її саморозвитку). Попри позитивні декларації, реально з'явилася загроза ще більшої бюрократизації й без того занадто регульованої молодіжної роботи в Україні.

Як компенсацію для молоді подано [національну програму молодіжних обмінів](#), на яку виділено приблизно 500 млн грн на 2020 рік. Уряд підготував та проголосував за неї без участі молоді (тобто недемократично). Організації, які працюють у молодіжній сфері, не зрозуміли, навіщо інвестувати таку суму коштів у невідтестовану програму, хоча ініціативу привітали всі.

Так само Уряд підготував й ухвалив Програму дій – без жодних консультацій з молоддю з тих питань, які її стосуються. Програма дій містила концепти п'ятирічної давності, які давно вже морально застаріли та потребували корекції

за підсумками державно-громадського діалогу (він був, але не на цю тему).

Водночас великим плюсом Програми Уряду було те, що загальна ціль, яка стосується молоді, виписана так, як цього очікував громадський сектор: включення 25% молоді в суспільне життя. На жаль, ця ціль, як і національна програма мобільності, у Програмі дій уже нового Уряду зникли взагалі.

Попри всі пертурбації та реорганізацію, з квітня 2020 року Міністерство молоді та спорту України почало доволі активну діяльність. Зокрема, відбувається робота з покращення законодавчого поля для реалізації проєктів молодіжних організацій, а саме запровадження електронного проведення конкурсу, покращення регулювання витрат проєктів, розробка роз'яснень щодо надання власного внеску в негрошовій формі тощо.

Окрім цього новий склад Парламенту дуже позитивно поставився до [законопроєкту «Про молодь»](#), який лежав у профільному комітеті без розгляду близько п'яти років (по суті через упереджене ставлення фактичної більшості попереднього Парламенту; вона теж була серед авторів, але першим автором законопроєкту зазначено депутата із фракції, що покинула більшість).

Представники нової більшості восени 2019 року не лише розпочали [регулярні зустрічі щодо молодіжного закону](#) (як це робило міністерство), але й реально прислухалися до ініціатив та пропозицій.

У результаті поєднання різних форматів та щотижневих зустрічей розпочалася підготовка

оновленої версії законопроекту, який отримав назву «Про основні засади молодіжної політики». Робота закінчилася успіхом, оскільки 21 липня 2020 року вказаний проєкт закону ухвалено в першому читанні.

Водночас надалі варто врахувати складності, з якими зіткнулася молодіжна сфера під час покращення норм законопроекту. Дискусії точилися переважно у форматі роз'яснення парламентарям «нової хвилі» загального концепту законопроекту за ключовими критичними пунктами (вік молоді, молодіжна інфраструктура, важливість інституційної підтримки молодіжних організацій тощо).

Дискусії про інші «нові» формати молодіжної роботи (базово імplementовані в Європі ще в минулому столітті) фактично не проводилися; лише епізодично інколи виникали та гасли. Робоча група переформулювала близько 80% тексту законопроекту, однак інновацій там небагато.

Річ у тому, що законопроект випишувався ще в післяреволюційному 2015 році, а оскільки Парламент його так і не ухвалив, то зусиллями молодіжного сектору (значною мірою [профільної групи РПР](#)) більшість ключових ініціатив законопроекту за ці роки вже давно оформлено підзаконними актами – рішеннями Уряду та наказами міністерств.

Від попереднього складу чинний Парламент отримав у спадок заветований новим Президентом України Закон України «Про державне визнання й [підтримку Пласту — Національної Скаутської Організації України](#)» (перший у континентальній Європі подібний закон, хоча аналогічні є нормою в Південно-Східній Азії та в Північній Америці). Закон доопрацьовано й ухвалено конституційною більшістю Парламенту.

На місцях все більше пересічних громадян та активістів долучаються до реалізації молодіжної політики, на що впливає як реформа децентралізації, ініціативи ОТГ, так і ініціативи малого й середнього бізнесу. За останні два роки ухвалено велику кількість молодіжних програм на місцях, які реалізуються, що є безумовним позитивом та спостерігається вперше. Стає все більше спроможних громад та місцевої влади, яка стимулює утворення молодіжних просторів і центрів, створення молодіжних рад, важли-

вою частиною роботи яких є робота над місцевими політиками, що стосуються молоді. У вересні 2020 року створено Українську асоціацію молодіжних рад, яка об'єднала 38 молодіжних рад з 20 областей України. Робота молодіжних рад має підтримку та набирає обертів, а молоді люди все більше долучаються до формування молодіжних програм та розвитку громади.

Також на місцевому рівні позитивний вплив на розвиток молоді справляють інструменти електронної демократії, які активно розвиваються в громадах, наприклад громадські бюджети участі. Прикладом позитивних зрушень є швидкий розвиток кіберспорту в Україні, який влада офіційно визнала видом спорту на початку вересня 2020 року. Знаковою подією стала презентація стратегії розвитку кіберспорту, підготовленої Українською професійною асоціацією кіберспорту, та початок співпраці з Дитячим фондом ООН в Україні, що свідчить про визнання на міжнародному рівні.

2. Виклики в галузі молодіжної політики

Як і раніше, ключовим викликом залишається ухвалення нового закону «Про основні засади молодіжної політики» (чинне законодавство про молодь, окрім закону про Пласт, ухвалено ще до того, як народилася більшість сучасної молоді в європейському значенні). Закон є рамковим для інновацій, які й так уже імplementують Уряд та місцеве самоврядування під тиском громадськості.

Роль нового закону – **посилити інституалізацію молодіжного сектору, який зміг би поступово охопити основну масу молоді**. Ще [у 2013 році команда міжнародних експертів Ради Європи у своєму звіті «Молодіжна політика в Україні»](#) звернула увагу, що наша держава опікується фактично лише кількома відсотками обдарованої молоді (Міністерство освіти і науки України) і тими, кого можна віднести до соціально вразливих категорій (Міністерство соціальної політики України). Більшість звичайної молоді по суті для держави нецікава.

Другим викликом є той факт, що у 2020 році завершується [Державна цільова соціальна програма «Молодь України»](#), яка діяла з 2016 року. Це означає, що цього року має бути ухвалена спершу [концепція \(міністерство вже почало її публічне обговорення\)](#), а потім написана на її

основі нова державна програма на п'ять наступних років. Надалі аналогічні програми готуються в областях. Така сама ситуація з національно-патріотичним вихованням.

Третій виклик – міжсекторна й міжгалузєва співпраця в частині доопрацювання та ухвалення урядової [Стратегії](#) громадянської [освіти](#) (на останньому засіданні Уряд Володимира Гройсмана не затвердив цей документ, а наступний склад Уряд вирішив через короткий термін дії скерувати його на доопрацювання). Міністерство освіти й науки України готує цю Стратегію до жовтня 2020 року.

Стратегія громадянської освіти має імплементувати не лише відповідну [частину статті 5](#) щодо громадянської освіти в [Законі України «Про освіту»](#), але й ухвалену у 2018 році урядову [Концепцію громадянської освіти](#) (яка «розшиває» відповідні норми Закону України «Про освіту»). Ця концепція є цікавим і достойним наслідком / результатом Революції Гідності, консенсусом між двома переважно антагоністичними групами адвокаційників – прав людини і національно-патріотичного виховання.

Четвертий виклик – побудувати спроможну інфраструктуру для підтримки розвитку молодіжного сектору. Дуже важливо зробити це на базі Українського молодіжного фонду (як одержувача бюджетних коштів), який пропонується створити проектом Закону України «Про основні засади молодіжної політики». Водночас важливо врахувати можливість надання коштів для молодіжних та дитячих організацій без залучення казначейських органів. Окрім цього, варто приділити увагу більш високій експертності конкурсної комісії, а також запровадити реальні механізми моніторингу проєктів, які реалізуються за бюджетні кошти молодіжними та дитячими організаціями.

3. Рекомендації владі щодо пріоритетних змін на 2020–2021 рр.

1. Ухвалити проєкт Закону України «Про основні засади молодіжної політики», доопрацювавши його до другого читання за участі експертів.

2. Для створення Українського молодіжного фонду вже у 2021 році передбачити можливість фінансування через внесення змін до

Бюджетного кодексу України, та забезпечити незалежність і прозорість фонду, незалежність наглядової ради.

3. При підготовці концепції, а потім державної соціальної цільової програми проаналізувати успішність реалізації чинної державної програми. Під час розробки нової програми забезпечити її відповідність реальним запитам молоді та громад на місцях (а не повторювати положення аналогічних програм попередніх років). Це означає, що документи мають базово включати таку структуру молодіжної роботи та фінансування на наступні п'ять років.

А) Навчання молодіжних працівників, пластових виховників тощо. В Україні в демократичне суспільне життя включено лише 1–2% молоді. Це національна катастрофа. Виростають цілі покоління молоді без будь-якого досвіду соціальної активності та громадянської відповідальності.

Інвазійний підхід у навчанні молодіжного активу потребує щорічної підготовки не сотень (як це робить Пласт і [програма «Молодіжний працівник»](#)), а десятків тисяч активістів. У Франції, до прикладу, держава дбає про щорічну підготовку близько 50000 таких працівників (в Україні, якщо порахувати всіх членів молодіжних організацій, які сплачують реальні внески, заледве набереться третина від такої кількості).

Б) Молодіжні центри як навчальні хаби та простори для саморозвитку молоді. Потрібно створити [Наглядову \(експертну\) раду Всеукраїнського молодіжного центру](#), щоб він був спроможний системно підтримувати розвиток перелічених тут напрямків. В областях потрібно розвинути принаймні 10 регіональних навчальних молодіжних центрів. Наразі на всю державу існує лише один – [Пластовий вишкільний центр у Київській області](#).

Такі молодіжні центри на постійній основі (мають включати молодіжні хостели) навчатимуть молодіжних працівників, пластових виховників тощо. Новий закон має посприяти також тому, щоб у кожній громаді був щонайменше один вільний простір для молоді. Якщо не 1 на 1000 молодих осіб, як в Естонії, тоді хоча б один на 10000.

В) Молодіжні ради в кожній громаді як базовий

осередок молодіжного життя. Уже два роки діє урядова нормативка для створення й діяльності таких рад. Проте цей напрям потрібно посилити через закон (відповідні норми загалом прописані), а також системно, тобто щорічно, навчати щонайменше членів таких рад, як це роблять у Литві.

Треба вибудувати навчальну мережу, яка зможе забезпечити принаймні 100 тренінгів на рік (для порівняння, Пласт за останні п'ять років подвоїв кількість навчань для своїх виховників до 70–80 вишкোলів на рік; програма «Молодіжний працівник» проводить приблизно 50 тренінгів на рік). Молодіжні ради – це не лише найкоротший шлях до створення молодіжних громадських ініціатив на місцях. Вони зобов'язуватимуть органи місцевого самоврядування (ресурси місцевих громад) включатися в розвиток молодіжного життя.

Г) Студентське самоврядування – практична школа громадянського активу. Майже за 30 років незалежності держава зробила дуже мало, щоб створити, унезалежнити, дати реальні можливості для розвитку студентських громад в університетах. Аналогічно до молодіжних рад у цій сфері потрібно навчати активістів (принаймні по 1000 осіб на рік), щоб хоча б у 150 найбільших університетах виростити спроможні і впливові студентські громади.

Студенти, яких ректор, проректор чи комендант може закрити в гуртожитку, навряд чи зможуть побудувати економічно успішну державу. Ініціативних та відповідальних громадян у цьому середовищі всього лише кілька сотень

на всю країну, окрім того, досить висока ротація кадрів. Треба всебічно – у першу чергу інституційно – сприяти не лише масштабуванню їхньої чисельності, але й мережуванню.

Г) Інституційна підтримка молодіжних організацій. Найбільший виклик розвитку молодіжних та дитячих організацій – запровадження конкурсу для надання інституційної підтримки для забезпечення їхнього розвитку й покращення внутрішньої структури (процедур) організації, включно з підвищенням професійної спроможності працівників.

Однією з форм інституційної підтримки, зокрема для студентського самоврядування, мережі молодіжних центрів та молодіжних рад, може бути діяльність Всеукраїнського молодіжного центру, за допомогою якого можна досягти бажаного й давно очікуваного державно-громадського партнерства з підтримки розвитку молоді в Україні.

Д) Спрощення процедур для фінансування молодіжних проєктів. Важливо забезпечити максимальне спрощення процедур фінансування (за прикладом тих, які діють у Європейському Союзі, де не казначейство, а сама молодь зацікавлена в максимальній ефективності проєктів), розширення дозволених витрат у межах проєктів, запровадження електронного проведення конкурсів, створення реальних процедур моніторингу та звітування.

Загалом коштів, які держава виділяє на молодіжну політику, сьогодні достатньо. Потрібно лише ефективно, дуже точно їх інвестувати.

Ці аналітичні брифи розроблені громадськими експертами та відображають позицію громадянського суспільства. Усі брифи пройшли процес публічних консультацій та обговорень і належним чином висвітлюють думку громадян.